

ΠΡΟΣΚΛΗΣΗ

Στα πλαίσια του εορτασμού της γυναίκας η Ε. Γ. Ε.
παράρτημα Αίγινας, σας προσκαλεί σε ομιλία - συζήτηση
με θέμα " Μεταρρύθμιση του οικογενειακού δικαίου ,,".

Θα μιλήσει ο δικηγόρος ΣΩΚΡΑΤΗΣ ΚΟΣΜΙΔΗΣ

Την Κυριακή 6 Μαρτίου στις 4 μ.μ. στο ξενοδοχείο

" Α Υ Ρ Α ,,"

Ε. Γ. Ε. παράρτημα Αίγινας

Σωκράτης Κοσμίδης
Δικηγόρος

ΟΜΙΛΙΑ

μετά πρόσκληση της Ένωσης Γυναικών Ελλάδας
Παράρτημα Αίγινας

ΘΕΜΑ :

« Η μεταρρύθμιση του οικογενειακού δικαίου »

Αίγινα, 6 Μαρτίου 1983

Η Ένωση Γυναικών Ελλάδας ξεπήδησε σαν Οργάνωση μαζική και αυτόνομη, από την ανάγκη οργανωμένης πάλης για ν' αξιωθεί η γυναίκα να πατήσει στο ίδιο σκαλοπάτι με τον άνδρα και έτσι κι οι δύο μαζί, χέρι - χέρι, συντροφικά και ισότιμα να βαδίσουν το δρόμο για την κοινωνική απελευθέρωση. Γιατί, σίγουρα, η κοινωνική απελευθέρωση δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί χωρίς απαλλαγή της γυναίκας από τα δεσμά που, περίτεχνα, μέσα από κανόνες δικαίου και τρέχουσες στημένες ηθικές είχαν χαλκεύσει επί αιώνες οι καπιταλιστικές και φεουδαρχικές δομές της οικονομίας και οι πατριαρχικές αντιλήψεις.

Η Ε.Γ.Ε. λοιπόν εφαρμόζει την αρχή «εδώ και τώρα» χωρίς ετεροχρονισμούς. Σπεύδει έξυπνα να βοηθήσει την επιμόρφωση της οικογένειας πάνω στις ριζοσπαστικές αλλαγές που έγιναν πρόσφατα στο οικογενειακό δίκαιο, πριν οι αλλαγές αυτές κινδυνεύσουν να καπελωθούν από τους όποιους αντιδραστικούς που χλευάζουν, λοιδωρούν και ειρωνεύονται τις ρυθμίσεις του οικογενειακού δικαίου, δηλ. του Ν. 1250/82 και του Ν. 1329/83.

Η ομιλία που ακολουθεί είναι καθαρά ενημερωτική, χωρίς επένδυση λούστρου γλαφυρότητας και ωραιολογίας, με στόχο το κέντρισμα του ενδιαφέροντος. Το θέμα είναι αβανταδόρικο από το ίδιο το περιεχόμενό του και έτσι προεξοφλώ την υπομονή σας.

Τι είναι όμως το οικογενειακό δίκαιο; Μπορούμε απλά να το ορίσουμε σαν σύνολο κανόνων που ρυθμίζουν τις σχέσεις των μελών μιας οικογένειας. Ο νομοθέτης βρίσκει την έννοια της οικογένειας διαπλασμένη από τους φυσικούς νόμους, τα ήθη και τις παραδόσεις, και το έργο του περιορίζεται στην πρόσδοση δύναμης εξαναγκασμού στις σπουδαιότερες υποχρεώσεις. Η γραπτή νομοθεσία αντλεί το περιεχόμενό της από τους άγραφους νόμους και τις ηθικές αντιλήψεις. Καταλαβαίνει κανείς εύκολα το στενό δεσμό του δικαίου αυτού με την ηθική και τον εθνικό και συντηρητικό χαρακτήρα του. Τα ήθη εξελίσσονται με βραδύτητα και με βραδύ ρυθμό παρακολουθεί το δίκαιο την εξέλιξη αυτή επεμβαίνοντας ελάχιστα. Ήθη, έθιμα, τοπικές, φυλετικές και θρησκευτικές συνήθειες και παραδόσεις είναι κύριοι ρυθμιστές της οικογενειακής ζωής.

Η πρακτική του σημασία είναι αυτονόητη. Όπως βέβαια δεν κάνει το ράσο τον παπά, έτσι και το οικογενειακό δίκαιο δεν κάνει ευτυχέστερη την οικογένεια.

Ας κάνουμε μια σύντομη ιστορική αναδρομή, για να δούμε πώς φθάσαμε στις τελευταίες εξελίξεις, που θέσπισαν την ισοτιμία ανδρών και γυναικών και εκσυγχρόνισαν το οικογενειακό μας δίκαιο.

Ο αρχαίος Ελληνικός πολιτισμός στηριζόταν στην ανισότητα ανάμεσα στους άνδρες (ελεύθεροι - δούλοι) και στους άνδρες και τις γυναίκες. Στους δειλούς άνδρες έλεγαν πως θα ξαναγεννηθούν με τη μορφή γυναίκας και σήμερα λέμε «αυτός έπρεπε να φοράει φουστάνια». Ο Αριστοτέλης δικαιολογεί τη δουλεία και την ανικανότητα των γυναικών να δικαιοπρακτούν. Ο Δημοσθένης προχωράει περισσότερο. «Τις πόρνες, λέει, τις έχουμε χάριν ηδονής, τις παλλακίδες για την καθημερινή θεραπεία του

σώματος και τις γυναίκες για να παιδοποιούν γνήσια». Και παραπέρα. Λίγους αιώνες πριν στην Αβινιόν της Νότιας Γαλλίας όπου τότε κατοικοέδρευε και ο Πάπας, συγκλήθηκε συνέδριο καρδινάλιων που ασχολήθηκε με το θέμα αν η γυναίκα ανήκει στα ανθρώπινα όντα. Και είναι προς τιμήν του Συνεδρίου το γεγονός ότι αποφάνθηκε πως πράγματι η γυναίκα ανήκει στα ανθρώπινα όντα, αν και τούτο επιτεύχθηκε με πολύ μικρή πλειοψηφία! Ο Χριστιανισμός αναγνωρίζει την ισότητα άνδρα και γυναίκας, αλλά μόνο μπροστά στο Θεό. Μια ρωσική παροιμία λέει «αφού συμβουλευτείς το προσκέφαλό σου, ρώτα και τη γυναίκα σου».

Στον οικονομικό τομέα η θέση των γυναικών ήταν βοηθητική, παράδειγμα οι αγροτικές δουλειές. Πάντοτε είχαν το βάρος των οικιακών εργασιών.

Στην παραγωγική διαδικασία - για όσους πιστεύουν λαθεμένα πως οι οικιακές δουλειές δεν είναι παραγωγικές, επειδή και μόνο δεν τις αμείβουμε - μπήκαν με ρυθμό βραδύτατο. Οι δύο παγκόσμιοι πόλεμοι αναγκαστικά έδωσαν στις γυναίκες ευκαιρίες για δουλειά γιατί οι άνδρες στρατεύτηκαν.

Στην Ελλάδα μετά το '21 οι γυναικείες οργανώσεις είχαν σκοπούς φιλανθρωπικούς. Το 1886 βγήκε η «εφημερίδα των κυριών» από την Καλλιρόη Περέν με στόχο την εξύψωση της γυναίκας. Αργότερα συστήθηκαν η Ένωση Ελληνίδων, το Λύκειο Ελληνίδων και άλλες λιγότερο γνωστές οργανώσεις. Αυτά είναι η προϊστορία του γυναικείου κινήματος στην Ελλάδα. Η ιστορία αρχίζει γύρω στα 1920 με τη σύσταση του Συνδέσμου για τα Δικαιώματα της γυναίκας που κυκλοφόρησε ψήφισμα για ίσα δικαιώματα άνδρα και γυναίκας. Μπορείτε να φανταστείτε την ειρωνεία που αντιμετώπισε η εμφάνιση του ψηφίσματος.

Αρθρογραφίες με κείμενα όπως « η γυναίκα θα δρατετεύσει από τα σπίτια μας και την καρδιά μας» ή « το δικαίωμα ψήφου στις γυναίκες θα ανοίξει δρόμους για ασχήμιες», κάλυψαν τον τύπο της εποχής. Υπήρξαν όμως και επιτυχίες, όπως κάποιος νόμος για την προστασία των εξωγάμων, η καθιέρωση της μοιχείας σαν ποινικού αδικήματος όχι μόνο για τις γυναίκες - μοιχαλίδες αλλά και για τους άνδρες μοιχούς. Βλέπετε, η μοιχεία για τον άνδρα ήταν γούστο και καουμποϊλίκι, για τη γυναίκα ποινικά κολάσιμη πράξη. Επίσης, απαγορεύτηκε η μαστροπεία. Από τότε και μέχρι σήμερα βγαίνει η εφημερίδα «Αγώνας των Γυναικών».

Ως το 1952 είχαμε την πρώτη φάση. Τότε, με την αναθεώρηση του Συντάγματος οι γυναίκες πρωταπέκτησαν δικαίωμα ψήφου και γι' αυτό έγιναν ελκυστικότερες για τους ψηφοθήρες άνδρες.

Την επόμενη χρονιά κυρώθηκε η Διεθνής Σύμβαση της Νέας Υόρκης για τα πολιτικά δικαιώματα της Γυναίκας. Πρώτη φορά οι γυναίκες ψήφισαν το 1956. Από το 1955 άνοιξαν οι πόρτες του δημόσιου τομέα στις γυναίκες.

Και φθάνουμε στη σπουδαιότερη καμπή. Το 1975 κηρύσσεται από τον ΟΗΕ έτος της γυναίκας. Θέλετε από φιλοτιμία, θέλετε από πίεση, θέλετε από τη διεθνή ατμόσφαιρα, θέλετε από την ευφορία της μεταπολίτευσης, κύρια όμως χάρη στην οργανωμένη πάλη των γυναικείων οργανώσεων και την ωρίμανση του σχετικού αιτήματος, μπήκε διάταξη στο Σύνταγμα του 1975 που καθιερώνει την ισότητα ανδρών και γυναικών. «Οι Έλληνες και οι Ελληνίδες έχουν ίσα δικαιώματα και υποχρεώσεις» λέει το άρθρο 4 παρ. 2. Στο ίδιο Σύνταγμα τάχθηκε αποκλειστική προθεσμία ως το τέλος του 1982 για την προσαρμογή της νομοθεσίας στη συνταγματική επιταγή της ισότητας, για να μην υπάρξουν παλινδρομήσεις και καθυστερήσεις.

Ακολούθησε νομοπαρασκευαστικός οργανισμός. Η πρώτη επιτροπή Γαζή δούλεψε τρία χρόνια και το '79 παρουσίασε το σχέδιό της που κρίθηκε από την τότε Κυβέρνηση πολύ προχωρημένο. Συνστήθηκε δεύτερη Επιτροπή Μιχαηλίδη - Νουάρου, της οποίας το σχέδιο κατατέθηκε στη Βουλή για ψήφιση την άνοιξη του 1981, χωρίς να ψηφιστεί ποτέ από την τότε πλειοψηφία.

Τέλος, το σχέδιο της τρίτης Επιτροπής Μάνεση, όπου μετείχαν 7 άνδρες και 8 γυναίκες, ευτύχησε να γίνει νόμος του Κράτους, από το Φλεβάρη 1983. Έτσι, τηρήθηκε όχι μόνο η συνταγματική επιταγή αλλά και κάποιο συμβόλαιο τιμής, που έλεγε: «Στόχος μας θα είναι η πραγμάτωση της επιταγής για ισότητα ανάμεσα στα δύο φύλα, σε όλα τα επίπεδα της πολιτικής, κοινωνικής, οικονομικής, οικογενειακής και πολιτιστικής ζωής του τόπου. Θα καταργηθούν όλες οι νομοθετικές διατάξεις και ιδιαίτερα του οικογενειακού δικαίου που θεσμοθετούν τη μειονεκτική θέση της γυναίκας στην κοινωνία και θα αναμορφωθούν με γνώμονα την ισότητα των φύλων».

Κάστρο, λοιπόν, της διάκρισης των δύο φύλων το οικογενειακό δίκαιο, φυλλορρόησε μπροστά στο κύμα της εξέλιξης.

Ας δούμε τώρα τις πιο σπουδαίες μεταρρυθμίσεις, μία - μία:

Α' Στο ιδιωτικό διεθνές δίκαιο, δηλ. στο δίκαιο που ορίζει τίνος Κράτους η νομοθεσία θα εφαρμόζεται στα θέματα οικογενειακού δικαίου. Υπήρχε προτίμηση στο δίκαιο της ιθαγένειας του άνδρα σε περίπτωση έλλειψης κοινής ιθαγένειας. Αυτό ήταν τυπικό στοιχείο ανισότητας με ουσιαστικές συνέπειες. Ο άνδρας είχε το προνόμιο να κινείται σε χώρο κανόνων δικαίου που του ήταν γνωστοί, ενώ η γυναίκα έπρεπε να προσαρμοστεί σε δίκαιο άγνωστο σ' αυτή. Παράδειγμα: Μία Ελληνίδα παντρεύτηκε Ιταλό, που την εγκατέλειψε και όμως δεν μπορούσε να πάρει διαζύγιο, γιατί αυτό δεν αναγνωριζόταν στην Ιταλία. Τώρα δεν υπάρχει κοινή ιθαγένεια, θα εφαρμόζεται το δίκαιο της τελευταίας κοινής διαμονής. Έτσι, σήμερα η Ελληνίδα του παραπάνω παραδείγματος μπορεί να ζητήσει διαζύγιο από τον Ιταλό. Περισσότερες λεπτομέρειες δεν έχουν θέση στη σημερινή ενημέρωση.

Β' Στο θέμα της κατοικίας ισχύει ότι η γυναίκα με το γάμο έπαιρνε την κατοικία του άνδρα. Τώρα ορίζεται πως κάθε πρόσωπο έχει κατοικία τον τόπο της κύριας και μόνιμης εγκατάστασης. Αυτό δεν σημαίνει πως παύει η υποχρέωση των συζύγων για συμβίωση. Απλά, παύει η εξάρτηση της κατοικίας της γυναίκας από τη θέληση του άνδρα. Με την ευκαιρία καθιερώθηκε σαν ειδική κατοικία ο τόπος άσκησης οποιουδήποτε επαγγέλματος και όχι μόνο του εμπόρου όπως πρώτα. Το παιδί έχει κατοικία αυτή των γονιών του ή του γονιού που έχει τη γονική μέριμνα και όχι του πατέρα όπως πρώτα. Αν οι γονείς ζουν χωριστά, έχει την κατοικία εκείνου με τον οποίο διαμένει περισσότερο.

Γ' Σημαντικότερη τροποποίηση είναι ο ορισμός του 18ου έτους της ηλικίας συμπληρωμένου για τη νομική ενηλικίωση κάθε προσώπου, αντί του 21ου που ίσχυε. Εν όψη του βαθμού ωριμότητας των σημερινών νέων στα 18 τους χρόνια, κρίθηκε βαρύ γι αυτούς να εξακολουθούν και πέρα από αυτό το όριο να είναι κάτω από καθεστώς περιορισμού της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας και της δικαιοπρακτικής τους δραστηριότητας. Όποιος, λοιπόν, συμπληρώσει τα 18 του χρόνια είναι ενήλικος αγοράζει, πουλάει, κ.λ.π. μόνος του.

Επίσης, καθιερώθηκε το 15ο έτος της ηλικίας, σαν όριο για την ικανότητα για κάθε εργασία, σαν προσαρμογή σε σχετική διεθνή Σύμβαση που κύρωσε η Χώρα μας.

Ο θεσμός της χειραφεσίας ανηλίκων 18 ως 21 ετών φυσικά καταργήθηκε.

Δ' Εισάγεται ο θεσμός και η έννοια της οικογενειακής στέγης. Σπίτι όπου κατοικεί οικογένεια θεωρείται οικογενειακή στέγη. Αναφέρω δύο πρακτικές που μνημονεύει ο νόμος.

α) Αν ο ιδιοκτήτης του σπιτιού θέλει να εξώσει τον ενοικιαστή θα κοινοποιήσει όχι μόνο στο σύζυγο που υπέγραψε το μισθωτήριο, αλλά και στον άλλο σύζυγο. Έτσι, αποφεύγονται συμπαιγνίες ιδιοκτήτη και συζύγου.

β) Αν υπάρχει στην κληρονομιά, που πρέπει να διανεμηθεί, ακίνητο που χρησίμευε σαν τόπος διαμονής του κληρονομούμενου και του συζύγου του, τότε το Δικαστήριο μπορεί να επιδικάσει την κυριότητα του ακινήτου αυτού στον επιζώντα σύζυγο και αν η αξία του υπερβαίνει την αξία του κληρονομικού μεριδίου του συζύγου αυτού, πληρώνεται η διαφορά.

Ε' Καταργήθηκε μία διάταξη αντίθετη στην αξιοπρέπεια και τη νοημοσύνη της γυναίκας. Τη διαβάζω:

«Αν μ' αξιόπονη πράξη ή κατόπιν απειλών η απατηλών υποσχέσεων ή καταχρήσεις της σχέσης εξάρτησης προσβλήθηκε η τιμή γυναίκας με σαρκική συνάφεια μ' αυτή, η αποζημίωση που της οφείλεται συνίσταται στην καταβολή ανάλογου χρηματικού ποσού για την αποκατάστασή της». Και τροποποιήθηκε άλλη διάταξη που έλεγε «αναπηρία ή παραμόρφωση που έπαθε κάποιος, λαμβάνεται ιδιαίτερα υπ' όψη στην επιδίκαση αποζημίωσης, αν επιδρά στο μέλλον του, ιδίως δε στην αποκατάσταση γυναίκας». Οι τελευταίες λέξεις απαλείφθηκαν.

ΣΤ' Και τώρα στο γάμο. Τι είναι ο γάμος; Μυστήριο για την εκκλησία, ιδιόρρυθμη σύμβαση για το δίκαιο. Ο νομοδιδάσκαλος Μοδεστίνος όρισε το γάμο σαν «ένωση άνδρα και γυναίκας, συγκλήρωση όλου του βίου, κοινωνία θείου και ανθρώπινου δικαίου». Όπως περίπου δύο άνθρωποι συνεταιρίζονται για την επιδίωξη επιχειρηματικού κέρδους, έτσι και δύο ετερόφυλοι ενώνουν τις τύχες τους για την επιδίωξη κοινής ευτυχίας.

Όροι για τη σύναψη γάμου είναι:

α) Διαφορά φύλου, άνδρας με γυναίκα. Στη Δαχομέη παρατηρήθηκε και γάμος γυναίκας με γυναίκα, π.χ. μία πλούσια κυρία παντρεύτηκε αρκετά κορίτσια που τάδινε στον άνδρα για γονιμοποίηση και αύξηση του πληθυσμού του νοικοκυριού.

β) Ηλικία 18 χρονών συμπληρωμένων. Πριν τις μεταρρυθμίσεις, οι γυναίκες παντρεύονταν από τα 14 χρόνια τους. Γιατί αυτό; Ασφαλώς όχι για λόγους γρηγορότερης βιολογικής ωρίμανσης. Απλά, υπήρχε η επιθυμία γρηγορότερου ζευγαρώματος, αφού έτσι κι αλλιώς ελάχιστα δικαιώματα είχε σαν κόρη, ελάχιστα και σαν σύζυγος.

Τώρα η νόμιμη ηλικία για γάμο συνδέθηκε με την ψυχολογική, πνευματική και κοινωνική ωριμότητα και με την ισότιμη θέση με τον άνδρα μέσα στην οικογένεια. Σπάνια παντρεύεται κανείς νωρίτερα, κι αν το κάνει, η ακυρότητα του γάμου θεραπεύεται με τη συμπλήρωση του ορίου. Πρώτα για να παντρευτεί κανείς πριν συμπληρώσει τα 21 του χρόνια χρειαζόταν συναίνεση του πατέρα, τώρα μετά τα 18 δεν χρειάζεται τίποτε.

Σημειώστε πως όριο ηλικίας δεν υπάρχει προς τα πάνω. Δηλ. και οι αιωνόβιοι μπορούν να παντρεύονται.

Αποκλειστικός τύπος σύναψης γάμου ήταν η ιερολογία. Από την άνοιξη του 1982 ισχύει και ο τύπος του πολιτικού γάμου παράλληλα.

Επομένως, ένα ζευγάρι παντρεύεται νόμιμα σήμερα με δήλωση στον παπά ή το Δήμαρχο αυτοπρόσωπα και χωρίς αίρεση ή προθεσμία, δηλ. δεν ισχύει γάμος με την αίρεση, π.χ. αν αποκτήσουμε παιδιά, αν βρω δουλειά, κ.λ.π. Πολύ παλαιότερα ο γάμος γινόταν αλλού με εικονική πώληση, αλλού με σύμβαση ανάμεσα στον άνδρα και τον κηδεμόνα της γυναίκας. Η γυναίκα σερνόταν στο γάμο. «Όπου πας εσύ Γάϊε, πάω και γω η Γάϊα» έλεγαν στη Ρώμη.

Η μονογαμία είναι κανόνας. Η πολυγαμία συνήθης. Στο Ισλάμ παίρνουν ως τέσσερις γυναίκες για να μην ξεπερνάνε τον Μωάμεθ που είχε τέσσερις γάμους. Η πολυανδρία είναι σπάνια. Τα κώλυμα γάμου ελαχιστοποιήθηκαν. Καταργήθηκε το κώλυμα γάμου των νόμιμα απαγορευμένων, δηλ. αυτών που καταδικάστηκαν για κακούργημα. Η απαγόρευση που ίσχυε ήταν αμφίβολης συνταγματικότητας. Καταργήθηκε το κώλυμα από τη διαφορά θρησκείας. Απαγορευόταν γάμος Χριστιανού με αλλόθρησκο, ενώ επιτρεπόταν με ετερόδοξο μόνο. Καταργήθηκε το κώλυμα του τέταρτου γάμου. Χαράς Ευαγγέλια, ελεύθερη η πολυγαμία, αλλά διαδοχικά! Καταργήθηκε το κώλυμα γάμου συγγενών εξ αίματος μέχρι β' βαθμού του ενός των συζύγων με συγγενείς εξ αίματος μέχρι β' βαθμού του άλλου. Δηλ. ο αδελφός μου δεν μπορούσε να παντρευτεί την αδελφή της γυναίκας μου. Αυτό στην πράξη ξεπερνώταν με την ταυτόχρονη τέλεση των δύο γάμων. Καταργήθηκε το κώλυμα γάμου ανάμεσα σε πρόσωπα που καταδικάστηκαν για μοιχεία. Καταργήθηκε το κώλυμα γάμου σε γυναίκα πριν περάσουν 10 μήνες από την αμετάκλητη λύση του προηγούμενου γάμου.

Επανεισάγεται ο νομιζόμενος γάμος, δηλ. γάμος άκυρος, όπου όμως και οι δύο ή τουλάχιστον ένας από τους δύο συζύγους καλόπιστα αγνοούσε την ακυρότητα π.χ. Δεν ήξερε ο ένας πως ο άλλος ήταν δίγαμος έχοντας κάνει άλλο γάμο σε χώρα της Αφρικής.

Αυτό έγινε για να μη χάνει ο καλόπιστος δικαιώματα κληρονομικά κ.λ.π. Παρέμεινε το κώλυμα του γάμου ανάμεσα σε συγγενείς μέχρι και πρώτα ξαδέλφια.

Ζ' Πάμε τώρα στις προσωπικές και περιουσιακές σχέσεις των συζύγων από το γάμο, που αναμορφώθηκαν εκ βάθρων. Έχουμε πρώτα - πρώτα την κατάργηση του αναχρονιστικού θεσμού της προίκας που ευθέως προσέκρουε στην αρχή της ισότητας των δύο φύλων. Νεκρός στην κοινή συνείδηση ο θεσμός αυτός, έσβησε και ληξιαρχικά.

Στην αρχή της ρωμαϊκής περιόδου η προίκα δινόταν οριστικά στον άνδρα. Αργότερα, επειδή τα ήθη χαλάρωσαν και τα διαζύγια έγιναν συχνότερα, απαγορεύτηκε η εκποίηση από τον άνδρα της προίκας που μετά τη λύση του γάμου αποδιδόταν πάλι στη γυναίκα.

Σκοπός της προίκας η ανακούφιση του άνδρα από το βάρος του γάμου. Δεδομένου δηλ. πως η γυναίκα είναι ανίκανη να συνεισφέρει από μόνη της στην ανακούφιση αυτή. Και δεδομένο πως για να ξεφορτωθεί ο πατέρας την κόρη (μην ξεχνάτε, πόσα παιδιά έχετε; Τρία παιδιά και ένα κορίτσι!) έπρεπε να πληρώσει τίμημα, γιατί μετακύλιε κάποιο βάρος σε άλλες πλάτες. Και όχι μόνο αυτό. Η γυναίκα κρινόταν ανίκανη να διαχειριστεί την προίκα της. Ο άνδρας είχε τη διαχείριση και επειδή κινδύνευε η γυναίκα να την κοροϊδέψει ο άνδρας και να την πουλήσει (την προίκα!) ο νόμος δεν αρκιόταν στην ανάγκη συναίνεσης της γυναίκας για την εκποίηση, αλλά έπρεπε να προηγηθεί και άδεια Δικαστηρίου και το αστείο ήταν πως συχνά στη θεωρούμενη αμάχητα ανίκανη γυναίκα, την άδεια έδινε γυναίκα Δικαστίνα. Παράλογα πράγματα δηλαδή.

Ο άνδρας έπαυσε να είναι ο αρχηγός του οίκου που αποφασίζει για ό,τι αφορά στο συζυγικό βίο. Τώρα, οι σύζυγοι θα συναποφασίζουν για ό,τι αφορά το σπιτικό τους, τη ζωή τους, τα παιδιά τους. Μόνο αν υπάρχει φυσική ή νομική αδυναμία του ενός, αποφασίζει μόνος ο άλλος. Προλαβαίνω ένα εύλογο ερώτημα. Τι θα γίνει όταν δεν πετυχαίνεται αυτή η συναπόφαση π.χ. σε ποια περιοχή θα συγκατοικήσουν. Δεν προβλέφτηκε προσφυγή σε Δικαστήριο, όπως θα περίμενε κανείς, γιατί τότε θα αναμιγνύονταν τα Δικαστήρια με καθημερινά και προσωπικά συζυγικά προβλήματα. Οι σύζυγοι πρέπει να τα βρίσκουν μόνοι τους, με αγάπη, κατανόηση, συντροφικότητα, ισοτιμία.

Αν δεν τα καταφέρουν, σημαίνει πως οι σχέσεις τους είναι κλονισμένες. Η ρύθμιση του κοινού βίου πρέπει να μην εμποδίζει την επαγγελματική και λουτή δραστηριότητα του καθένα και να μην παραβιάζει τη σφαίρα της προσωπικότητάς του. Αυτό σημαίνει πως πρέπει να μοιράζονται έτσι τα οικογενειακά καθήκοντα ώστε να μην αποτρέπεται η επαγγελματική εξέλιξη του καθένα, άρα ούτε της γυναίκας όπως γινόταν ως τώρα.

Και τώρα για το επώνυμο. Ως τώρα η γυναίκα και το παιδί έπαιρναν το επώνυμο του συζύγου και πατέρα, πράγμα που απηχούσε ανδροκρατικές αντιλήψεις και περιέπλεκε τις συναλλαγές, όπως π.χ. σε περιπτώσεις αλλαγής επωνύμων λόγω πολλών γάμων κ.λ.π.

Τώρα με το γάμο δεν μεταβάλλεται το επώνυμο των συζύγων. Στις κοινωνικές σχέσεις ο κάθε σύζυγος μπορεί να χρησιμοποιεί και του άλλου το επώνυμο ή να το προσθέσει στο δικό του. Στη ρύθμιση αυτή υπάγονται οι γάμοι που γίνονται μετά τη δημοσίευση του νόμου. Υπάρχει όμως μεταβατική διάταξη που λέει πως στη νέα ρύθμιση μπορούν να υπαχθούν και ήδη έγγαμες γυναίκες, εφ'όσον δηλώσουν τούτο στο ληξιαρχο μέσα σ' ένα χρόνο δηλ. ως 18-2-84. Οι σύζυγοι έχουν υποχρέωση να συνεισφέρουν από κοινού, ο καθένας ανάλογα με τις δυνάμεις του, για την αντιμετώπιση των αναγκών της οικογένειας.

Η συνεισφορά γίνεται με προσωπική εργασία, με τα εισοδήματα και την περιουσία. Καθιερώνεται αμοιβαία υποχρέωση των συζύγων για διατροφή τους, κοινή υποχρέωση για διατροφή των παιδιών και κοινή υποχρέωση για λειτουργία του σπιτικού.

Η υποχρέωση της γυναίκας είναι κύρια και παράλληλη με του άνδρα και όχι άκρως επικουρική όπως πρώτα. Ο νόμος δίνει και μια κατεύθυνση, λέγοντας πως το μέτρο της υποχρέωσης προσδιορίζεται ανάλογα με τις συνθήκες της οικογενειακής ζωής και η εκπλήρωση γίνεται με τον τρόπο που επιβάλλει η έγγαμη συμβίωση. Γενικότητες αυτές, αλλά είπαμε το οικογενειακό δίκαιο συμπληρώνεται από τα ήθη, τα έθιμα, τις παραδόσεις.

Σε περίπτωση διάστασης ο κάθε σύζυγος παίρνει τα κινητά πράγματα τα δικά του, παραχωρεί όμως τη χρήση αντικειμένων που είναι απαραίτητα στον άλλο για χωριστή εγκατάσταση. Το Δικαστήριο μπορεί να επιδικάσει εύλογη αποζημίωση για την χρήση. Τα κινητά που είναι στην χρήση και των δύο τεκμαίρεται για τους τρίτους δανειστές πως ανήκουν στον οφειλέτη σύζυγο. Όσα είναι για προσωπική χρήση, τεκμαίρεται πως ανήκουν σ' αυτόν που τα χρησιμοποιεί.

Μία σπουδαία καινοτομία είναι η διάταξη που ορίζει πως όταν λυθεί ή ακυρωθεί ο γάμος ή διαρκεί διάσταση πάνω από 3 χρόνια και η περιουσία του ενός των συζύγων έχει αυξηθεί (όχι από δωρεές ή κληρονομίες) αφ' ότου έγινε ο γάμος, ο άλλος σύζυγος μπορεί να ζητήσει μέσα σε δύο χρόνια από τη λύση ή ακύρωση ή τη συμπλήρωση της τριετούς διάστασης να πάρει εκείνο το μέρος που αναλογεί στη δική του συμβολή για την αύξηση αυτή. Σ' αυτή τη λύση η νομοπαρασκευαστική επιτροπή έφθασε κατά πλειοψηφία. Η μειοψηφία τάχθηκε με την κοινοκτημοσύνη δηλ. ότι αποκτήθηκε ανήκει και στους δύο (εκτός δωρεών, κληρονομιών ή κληροδοσιών) με βάση τη συντροφικότητα των συζύγων, την αναγνώριση της συμβολής και των δύο στο σχηματισμό της περιουσίας και της κοινωνικής αξίας της δουλειάς στο σπίτι. Η πλειοψηφία έκρινε πως η κοινοκτημοσύνη εκτός από την πολυπλοκότητά της πολλές φορές δημιουργεί αδικίες με την ίση κατανομή.

Για να βρούμε ποιά είναι τα αποκτήματα, μετράμε την περιουσία που είχε ο κάθε σύζυγος πριν το γάμο μ' αυτή που έχει κατά τη λύση του.

Τώρα τι σημαίνει «συνέβαλε καθ' οιονδήποτε τρόπο στην αύξηση της περιουσίας».

Σίγουρα δεν περιορίζεται ο νομοθέτης στην καθαρά οικονομική συμβολή π.χ. μισθωτοί και οι δύο σύζυγοι με ίδιο μισθό από 30.000 δραχ. ο καθένας. Στη λύση του γάμου βρίσκεται ο άνδρας με ένα αυτοκίνητο στο όνομά του. Σίγουρα συνέβαλε και μάλιστα στο ήμισυ και η σύζυγος στην απόκτηση του αυτοκινήτου αυτού. Συμβολή είναι και η βοήθεια στο επάγγελμα του άλλου, η εργασία στο σπίτι και για την ανατροφή των παιδιών που εξασφαλίζει στον άλλον περισσότερο χρόνο για κερδοφόρα επαγγελματική απασχόληση. Το ύψος της αξίωσης ορίζεται από την έκταση της συμβολής. Δύσκολος ο προσδιορισμός. Πολλές δίκες θα δημιουργηθούν, αλλά ας μην ξεχνάμε και τους δικηγόρους.

Για διευκόλυνση, ίσως και κατεύθυνση προβλέπεται μαχητό τεκμήριο και η συμβολή αυτή ανέρχεται στο 1/3 της αύξησης. Αν και οι δύο αύξησαν την περιουσία τους, τότε θα έχουμε αμοιβαίο ανάλογο συμψηφισμό. Προσοχή: Ιδιωτικές συμφωνίες που ρυθμίζουν αλλιώς τα παραπάνω είναι άκυρες, γιατί διαφορετικά, θα είχαμε πιέσεις και αθέμιτες συναλλαγές. Η παραπάνω αξίωση δεν κληρονομείται, ούτε εκχωρείται.

Προαιρετικά εισάγεται και ο θεσμός της κοινοκτημοσύνης. Μπορεί το ζευγάρι με συμβόλαιο να ρυθμίσει την έκταση της κοινοκτημοσύνης, τη διοίκηση των στοιχείων της, τη διανομή κ.λ.π. Νομίζω πως ο θεσμός είναι άγνωστος στα ήθη μας και δεν προβλέπω ευρεία χρήση της ευχέρειας που δίνει ο νόμος.

Η' Ερχόμαστε στο διαζύγιο. Στις αρχαιότερες κοινωνίες ο γάμος ήταν αδιάλυτος από τη στιγμή που γεννιόταν γιος. Η πρωτοβουλία ήταν συνήθως μονομερής, από τον άνδρα. Συχνότερη αιτία η στειρότητα της γυναίκας. Στη Μεσοποταμία η μοιχεία δεν ήταν λόγος διαζυγίου κατέληγε όμως στη λύση του γάμου γιατί επέσυρε την ποινή του θανάτου και έτσι είχαμε λύση δια θανάτου. Η γυναίκα πολεμιστή μπορούσε να ζητήσει διαζύγιο μετά δύο χρόνια αιχμαλωσίας του άνδρα. Στην Ελλάδα το διαζύγιο επιτρεπόταν σ' άνδρες και γυναίκες. Στη Ρώμη έγινε συνηθισμένο από τον β' π.Χ. αιώνα. Στις επιτάφιας πλάκες αναφερόταν στις αρετές του μακαρίτη το γεγονός ότι είχε παντρευτεί μόνο μία φορά.

Η Ανατολική Εκκλησία λιγότερο αυστηρή δέχεται λόγους διαζυγίου, όπως και οι διαμαρτυρόμενοι. Αντίθετα, οι καθολικοί επιμένουν στο αδιάλυτο του γάμου.

Χρόνια πολλά επικρίνονταν οι ρυθμίσεις για το διαζύγιο, που στηρίζονταν στην υπαιτιότητα του άλλου για τη χορήγησή του και για τις συνέπειες. Το διαζύγιο ήταν ποινή εναντίον του κακού και υπαίτιου σύζυγου, ενώ τώρα είναι διαπίστωση της αποτυχίας του γάμου, η ληξιαρχική πράξη θανάτου του. Το συναινετικό διαζύγιο εφαρμοζόταν υποκριτικά και συνωμοτικά και με συμπαιγνία δικαστών, δικηγόρων, διαδίκων και ψευτομαρτύρων, με καταστρατήγηση του ισχυρού κλονισμού σαν λόγο διαζυγίου, αλλά δεν αναγνωριζόταν επίσημα. Τέλος, υπήρχε πλειάδα λόγων διαζυγίου, ενώ όλοι λίγο - πολύ είναι εκφάνσεις ενός λόγου, του ισχυρού κλονισμού της έγγαμης συμβίωσης, που κάνει αφόρητη τη συμβίωση, άσχετα από ποια αιτία προέρχεται. Το νέο δίκαιο του διαζυγίου στηρίζεται στον αντικειμενικό κλονισμό και αναγνωρίζει το συναινετικό διαζύγιο και προστατεύει τον οικονομικά αδύνατο τέως σύζυγο, ανεξάρτητα από υπαιτιότητα κατ' αρχήν και ανάλογα με τις ανάγκες του.

Βασικός λόγος διαζυγίου είναι πλέον ο ισχυρός κλονισμός, από οποιαδήποτε αιτία. Υπαιτιότητα του άλλου δεν απαιτείται. Χρειάζεται όμως ο λόγος του κλονισμού να αναφέρεται είτε αποκλειστικά στον άλλο σύζυγο είτε και στους δύο. Ο αποκλειστικός υπαίτιος σύζυγος δεν μπορεί να ζητήσει διαζύγιο με βάση τον κλονισμό που οφείλεται στη δική του συμπεριφορά. Εκτός αν υπάρχει διάσταση πάνω από 4 χρόνια οπότε και αυτός ζητάει το διαζύγιο. Ο κλονισμός που ανέφερα τεκμαίρεται μαχητά πως υπάρχει σε περίπτωση διγαμίας ή μοιχείας ή εγκατάλειψης ή επιβουλής της ζωής του ενός από τον άλλο.

Λυτρωτική καινοτομία το συναινετικό διαζύγιο. Επιτέλους, όπως αβίαστα και ελεύθερα έρχεται ένα ζευγάρι σε γάμο, το ίδιο ελεύθερα πρέπει να μπορεί να αποφασίζει για τη λύση του, όταν έχει αποτύχει. Για να αποφεύγονται επιπολαιότητες ορίστηκε πως η δήλωση για το συναινετικό διαζύγιο πρέπει να γίνει δύο φορές σε απόσταση τουλάχιστον έξι μηνών ως δύο χρόνια από την πρώτη, αυτοπρόσωπα και με ειδικό πληρεξούσιο που να έχει δοθεί ένα μήνα το πολύ πριν τη δήλωση. Πρόσθετη προϋπόθεση να έχει περάσει χρόνος από την τέλεση του γάμου. Τελευταία προϋπόθεση, όταν υπάρχουν παιδιά, είναι πως πρέπει να προσκομίζεται και να

επικυρώνεται από το Δικαστήριο έγγραφη συμφωνία των συζύγων για την επιμέλεια και την επικοινωνία με αυτά.

Για τη διατροφή μετά το διαζύγιο ισχύουν πλέον τα παρακάτω. Προϋπόθεση για διατροφή του ενός των συζύγων από τον άλλο είναι η ανικανότητά του να εξασφαλίσει μόνος του τη διατροφή του, έστω αναλίσκοντας το κεφάλαιό του, και η επάρκεια των μέσων του άλλου συζύγου. Αυτά δεν αρκούν. Πρόσθετα χρειάζεται διαζευκτικά ο δικαιούχος

1. να βρίσκεται σε ηλικία ή κατάσταση υγείας που δεν επιτρέπει να αναγκασθεί να αρχίσει ή να συνεχίσει την άσκηση κατάλληλου επαγγέλματος που θα του εξασφαλίζει τη διατροφή του.

2. να έχει την επιμέλεια ανήλικου τέκνου και γι' αυτό να εμποδίζεται στην άσκηση κατάλληλου επαγγέλματος.

3. να μη βρίσκει σταθερή δουλειά ή να χρειάζεται κάποια επαγγελματική εκπαίδευση όχι όμως πάνω από τρία χρόνια από την έκδοση του διαζυγίου και

4. να υπάρχουν λόγοι επιείκειας που να επιβάλλουν τη διατροφή.

Έτσι, καθιερώνεται το δικαίωμα διατροφής μόνο όταν δικαιολογείται από λόγους κοινωνικούς, χωρίς ούτε ο πρώην σύζυγος να μένει αβοήθητος σε περίπτωση ανάγκης, ούτε να ζει παρασιτικά σε βάρος άλλου για την υπόλοιπη ζωή του.

Η διατροφή μπορεί να αποκλεισθεί ή περιορισθεί αν επιβάλλεται από σπουδαίους λόγους, ιδίως αν ο γάμος διήρκεσε πολύ λίγο ή ο δικαιούχος είναι υπαίτιος του διαζυγίου ή προκάλεσε εκούσια την απορία του.

Ξαναείδαμε εδώ την υπαιτιότητα, όχι όμως σαν λόγο θεμελίωσης του δικαιώματος διατροφής του υπαίτιου, αλλά σαν λόγο αποκλεισμού του δικαιώματος για τον υπαίτιο.

Το δικαίωμα της διατροφής παύει όχι μόνο με νέο γάμο, αλλά και με τη δημιουργία νέου μόνιμου δεσμού εκτός γάμου.

Θ' Συγγένεια. Στη ρύθμιση της συγγένειας ο νέος νόμος εκσυγχρόνισε βαθειά τις προηγούμενες διατάξεις. Κεντρική ιδέα, η εξομοίωση των παιδιών που γεννιούνται χωρίς γάμο των γονιών τους, δηλ. αυτών που λέγαμε «εξώγαμα» - αυτή τη λέξη δεν τη χρησιμοποιεί πια ο νόμος - μ' αυτά που γεννιούνται σε γάμο.

Η συγγένεια ιδρύεται για τη μητέρα με τη γέννηση για τον πατέρα με την ιδιότητα του συζύγου της μάνας ή την εκούσια ή δικαστική αναγνώριση.

Ι' Διατροφή από το Νόμο.

Ανιόντες και κατιόντες έχουν αμοιβαία υποχρέωση διατροφής. Δικαίωμα διατροφής έχει μόνο όποιος δεν μπορεί να διαθρέψει τον εαυτό του από την περιουσία του ή την εργασία του, ανάλογα με την υγεία του, την ηλικία του και τις βιοτικές συνθήκες. Το ανήλικο παιδί έχει αξίωση διατροφής, εφ' όσον τα εισοδήματα της περιουσίας ή της εργασίας του δεν επαρκούν. Δεν έχει υποχρέωση διατροφής εκείνος που εν' όψει των άλλων του υποχρεώσεων δεν μπορεί να τη δώσει χωρίς να διακινδυνεύσει τη δική του διατροφή. Αυτό δεν ισχύει έναντι ανηλικών παιδιών.

Καινοτομία αποτελεί η εισαγωγή της δικαστικής συμπαράστασης. Όταν ο ένας ή και οι δύο γονείς αθετούν την υποχρέωση για διατροφή του ανήλικου παιδιού τους, το αρμόδιο δικαστικό όργανο (μέχρι να καθορισθεί τούτο με νόμο, θα είναι ο Εισαγγελέας) παρέχει ατελώς στον άλλο γονιό και το ίδιο το παιδί κάθε βοήθεια για αναγκαστική είσπραξη της διατροφής.

ΙΑ' Σχέσεις γονέων και τέκνων

Τα σχετικά με το επώνυμο των παιδιών αποφασίστηκαν με ισχυρές μειοψηφίες. Οι σύζυγοι οφείλουν πριν το γάμο, είτε στο συμβολαιογράφο, είτε σ' αυτόν που θα τελέσει το γάμο, να δηλώσουν αμετάκλητα ποιο θα είναι το επώνυμο των παιδιών τους, κοινό για όλα τα παιδιά τους. Τέτοιο μπορεί να είναι είτε το επώνυμο του ενός από τους γονείς, είτε συνδυασμός των επωνύμων τους που όμως δεν μπορεί να περιλαμβάνει πάνω από δύο επώνυμα π.χ. Καραμανλής και Παπανδρέου γίνεται Καραπαπανδρέου ή Παπακαραμανλής. Αν οι γονείς παραλείψουν την παραπάνω δήλωση, τα παιδιά παίρνουν το επώνυμο του πατέρα.

Το παιδί που γεννήθηκε χωρίς γάμο των γονιών του παίρνει το επώνυμο της μητέρας του. Σε περίπτωση επιγενόμενου γάμου των γονέων εφαρμόζονται όσα είπαμε παραπάνω, εφ' όσον το παιδί είναι ακόμη ανήλικο.

Και φθάσαμε στη γονική μέριμνα. Ο πατέρας ασκούσε την πατρική εξουσία πάνω στα παιδιά μόνος του, διοικούσε την περιουσία του παιδιού και το αντιπροσώπευε σε κάθε σχέση που αφορούσε το πρόσωπο ή την περιουσία του παιδιού. Τώρα όλα αυτά ασκούνται και από τους δύο γονείς. Η φροντίδα για τα ανήλικα παιδιά είναι δικαίωμα, αλλά και καθήκον και των δύο γονέων.

Σε περίπτωση θανάτου ή έκπτωσης κάποιου γονέα, τη γονική μέριμνα ασκεί ο άλλος. Κάθε απόφαση των γονιών σχετική με την άσκηση της γονικής μέριμνας πρέπει να αποβλέπει στο συμφέρον του παιδιού. Δίνεται μία κατευθυντήρια οδηγία στο Δικαστήριο, όταν καλείται σε περίπτωση διαφωνίας να αποφασίσει σε ποιον θα αναθέσει την γονική μέριμνα, δηλ. το Δικαστήριο πρέπει να σέβεται την ισότητα των γονέων και να μην κάνει διάκριση εξαιτίας του φύλου, της φυλής, της γλώσσας, της θρησκείας, των πολιτικών ή όποιων άλλων πεποιθήσεων, της ιθαγένειας, της εθνικής ή κοινωνικής προέλευσης και της περιουσιακής κατάστασης. Γνώμονας το συμφέρον του παιδιού.

Και μία καινοτομία σύμφωνη με τις σύγχρονες παιδαγωγικές αντιλήψεις.

Ανάλογα με την ωριμότητα του παιδιού πρέπει να ζητείται και συνεκτιμάται η γνώμη του παιδιού, αφού η απόφαση αφορά στα συμφέροντά του.

Σε περίπτωση λύσης του γάμου ή διάστασης της έγγαμης συμβίωσης, πριν τη μεταρρύθμιση ίσχυε πως τα κορίτσια πάνε με τη μητέρα, και τα αγόρια μέχρι 10 ετών. 10 ετών και μία μέρα, το αγόρι έπρεπε να ετοιμάσει το βαλιτσάκι για το μπαμπά, εκτός αν διέτασσε αλλιώς το δικαστήριο. Τώρα μπήκε τέρμα στην ανόητη διάκριση αγοριών και κοριτσιών. Το Δικαστήριο κανονίζει σε ποιον θα ανήκει η γονική μέριμνα, δηλ. σ' ένα γονιό και τρίτο λαβαίνοντας υπόψη τους ως τότε δεσμούς του παιδιού με τους γονείς και τα αδέρφια του, καθώς και τις τυχόν συμφωνίες των γονέων.

Στα παιδιά χωρίς γάμο των γονέων τους, η γονική μέριμνα ασκείται από τη μητέρα, εκτός αν αυτή συναινέσει και το Δικαστήριο δεχτεί να την ασκεί και ο πατέρας ή αυτό επιβάλλεται από το συμφέρον του παιδιού. Επικαρπία του πατέρα πάνω στην περιουσία του παιδιού δεν υπάρχει πια. Αλλά μένει το δικαίωμα των γονιών να χρησιμοποιούν τα εισοδήματα από την περιουσία του παιδιού για τις ανάγκες της οικογένειας.

Η επιμέλεια του παιδιού περιλαμβάνει κύρια την ανατροφή, την επίβλεψη, τη μόρφωση, την εκπαίδευση και τον προσδιορισμό του τόπου της κατοικίας. Οι γονείς οφείλουν να αναπτύσσουν υπεύθυνα και με κοινωνική συνείδηση την προσωπικότητα του παιδιού. Σωφρονιστικά μέτρα επιτρέπονται αν είναι αναγκαία παιδαγωγικά και δεν θέλουν την αξιοπρέπεια του παιδιού. Τέλος, οι γονείς οφείλουν να συνεργάζονται με το σχολείο και άλλες αρμόδιες αρχές για τη μόρφωση και επαγγελματική εκπαίδευση του παιδιού.

Αν κάποιος γονιός παραβιάζει τις υποχρεώσεις του ή τις ασκεί καταχρηστικά, τότε το Δικαστήριο με αίτηση του άλλου συζύγου ή κάποιου πλησιέστερου συγγενούς, μπορεί να του αφαιρέσει τη γονική μέριμνα.

Στο νέο νόμο ακολουθούν πολλές διατάξεις δικονομικές και άλλες που δεν έχει νόημα να απαριθμήσουμε εδώ.

Κυρίες και κύριοι,

Οι μεταρρυθμίσεις του οικογενειακού δικαίου είναι επαναστατικές. Το νέο πνεύμα είναι ξεκάθαρο. Ετοιμάζονται και άλλοι νόμοι ειδικών κλάδων που θα εξάλειψουν και τα τελευταία στίγματα της ανισότητας των δύο φύλων, όπως σε θέματα κοινωνικής ασφάλισης, εργασίας κ.λ.π. Διάκριση ανάμεσα στα δύο φύλα δεν υπάρχει πια.

Η ισότητα καθιερώθηκε χωρίς αποκλίσεις.

Και τώρα τι θα κάνει το γυναικείο κίνημα; Τι θα κάνει χωρίς βαρβάρους; Θα μπει στην ιστορία, αφού το κύριο αίτημά του ικανοποιήθηκε; Όχι. Ασφαλώς όχι. Απλώς, αλλάζει ο ρόλος του κινήματος. Καθήκον του είναι να βοηθήσει στη στήριξη των νέων ρυθμίσεων. Το νομοθετικό πλαίσιο που θεσπίστηκε πρέπει να γίνει αντικείμενο ζύμωσης και κτήμα όλου του λαού για να αλλάξει το κλίμα και η νοοτροπία με προσαρμογή στο καθημερινό γίνεσθαι. Καθήκον ανδρών και γυναικών είναι να σφυρηλατήσουν δεσμούς συντροφικότητας και μαζί να συμπορευτούν για βαθύτερες κοινωνικές αλλαγές. Θα είναι πύρρεια η νίκη για το γυναικείο κίνημα, αν το παραπάνω νομικό πλαίσιο παραπέσει σε αχρησία και οι πατριαρχικές και ανδροκρατικές αντιλήψεις επιβιώσουν του νόμου.

Οι νέοι θεσμοί πρέπει να περάσουν και κοινωνιολογικά, στην καθημερινή ζωή, για να στηρίξουν την οικογένεια. Παραπέρα, πρέπει η κοινωνική φροντίδα να συνοδευτεί από μέριμνα για ποιοτικά αναβάθμιση των ανθρώπινων σχέσεων μέσα στην οικογένεια, αλλά και προσπάθειες για να δεθεί η οικογένεια με τον κοινωνικό περίγυρο, τη γειτονιά, την Κοινότητα, το Δήμο, για να ξαναζωντανέψει ο διαλυμένος ιστός της κοινωνίας και να βγούμε από τον κλοιό της απομόνωσης.

Ο αγώνας δικαιώνεται, αλλά και συνεχίζεται.

Ευχαριστώ